

Účast na soudní rehabilitaci ve vztahu k období do 25. 2. 1948

Zákon o soudní rehabilitaci č. [119/1990](#) Sb. je založen na silném hodnotovém soudu o protiprávnosti komunistického režimu. Činy jednotlivců, jimiž byly uplatňovány svobody a práva s garancemi v mezinárodních dokumentech a nezřídka i v ústavní rovině, se staly předmětem nespravedlivého trestního stíhání, odsouzení a výkonu trestu (§ 1 odst. 2 zákona). Rozhodné skutečnosti, vedoucí k soudní rehabilitaci, jsou konkretizovány výčtem příslušných ustanovení a co do vzniku limitovány datem nástupu komunistického režimu dne 25. 2. 1948. Do zákona zařazený § 33 odst. 2 umožnil vyslovit účast na soudní rehabilitaci osobám zbaveným osobní svobody nebo majetku v souvislosti s vypočtenými trestnými činy, nezaložil však - z hlediska rehabilitačních důvodů - aplikační možnost vykročit z časového rámce zákona o soudní rehabilitaci, ani z mezí jím deklarovaného účelu. Pro období od osvobození Československa do 25. 2. 1948 nelze pro dané účely odhlédnout od maximy vyslovené již nálezem ze dne 8. 3. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 14/94 (N 14/3 SbNU 73; 55/1995 Sb.), podle níž „řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti“. Zpětný přezkum bezprostředně poválečných právních aktů orgánů veřejné moci, vedoucích ke zbavení osobní svobody i k majetkovým sankcím, by znamenal přehodnocení období, v němž ještě zůstaly zachovány některé podstatné atributy demokratického státu.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II.ÚS 1713/20 ze dne 7.9.2021)

Ústavní soud rozhodl ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky I. C., zastoupené JUDr. L.M., advokátem se sídlem P., proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. 4. 2020 č. j. 8 To 87/2020-59 a usnesení Okresního soudu v Hodoníně ze dne 15. 1. 2020 č. j. 3 Nt 1250/2019-15, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Hodoníně, jako účastníků řízení, tak, že ústavní stížnost se zamítá.

Z odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva").

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu, stěžovatelka byla v období od 9. 4. 1947 do 14. 8. 1949 jako dítě se svými rodiči internována ve středisku ve Svatobořicích, a to z důvodu své německé národnosti. Před obecnými soudy se domáhá účasti na soudní rehabilitaci podle § 33 odst. 2 zákona č. [119/1990](#) Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen "zákon o soudní rehabilitaci"). Okresní soud v Hodoníně v záhlaví označeným usnesením jejímu návrhu nevyhověl. Podle okresního soudu byla internace stěžovatelky a jejích rodičů ve středisku ve Svatobořicích internací Němců, kteří byli po druhé světové válce určeni k odsunu mimo území Československé republiky. Odsun německého obyvatelstva z území tehdejšího Československa byl mezinárodně uznán Postupimskou konferencí a právně podložen dekrety

prezidenta republiky. Okresní soud dospěl k závěru, že zákon o soudní rehabilitaci nelze v případě stěžovatelky aplikovat, neboť jeho smyslem a účelem je odčinění křivd spáchaných v období od 25. 2. 1948 do konce roku 1989, tedy toliko křivd a bezpráví spáchaných komunistickým režimem - nikoli popření či relativizace právních norem přijatých v návaznosti na konec druhé světové války ve vztahu k odsunu Němců z Československa. Komunistický režim se vůči stěžovatelce nedopustil bezpráví ani křivdy ve smyslu zákona o soudní rehabilitaci; pokud k zásahu do osobní svobody došlo, byl tento postup výsledkem Postupimské dohody a právních norem přijatých v návaznosti na konec druhé světové války. Podle okresního soudu na uvedeném závěru nemění nic ani skutečnost, že internace stěžovatelky spadala částečně do období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, vymezeného zákonem o soudní rehabilitaci.

3. Usnesení okresního soudu napadla stěžovatelka stížností ke Krajskému soudu v Brně, který ji v záhlaví označeným usnesením zamítl. Aprobval závěr okresního soudu, že zákon o soudní rehabilitaci nelze na projednávaný případ aplikovat. Zákon míří toliko na nápravu bezpráví a křivd způsobených komunistickým režimem, nikoli na odčinění internace stěžovatelky, ke kterému došlo v souvislosti s poválečným odsunem Němců z Československé republiky. Krajský soud dodal, že ze zprávy Moravského zemského archivu vyplývá, že tábor ve Svatobořicích, využívaný k internaci Němců, kteří byli určeni k odsunu, byl v říjnu 1946 přeměněn na zdravotnické zařízení pro přestarlé a nemocné Němce neschopné transportu. Z výše uvedeného tak dle názoru krajského soudu plyne, že umístění rodičů stěžovatelky bylo ze strany státu aktem milosrdenství, který zabránil tomu, aby osoby zdravotně nezpůsobilé k odsunu nepodlehly útrapám s ním spojeným. Krajský soud uzavřel, že v projednávaném případě nedošlo, ve smyslu předmětné soudní rehabilitace, k žádnému nezákonnému stíhání rodičů navrhovatelky orgány státní moci, jež by usilovalo o postih a diskreditaci politických odpůrců.

II.

4. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti uvádí, že středisko ve Svatobořicích, bez právního podkladu, výrazně omezovalo osobní svobodu internovaných a vykazovalo prvky vězeňského režimu. Stěžovatelka má za to, že ona i její rodiče splňují všechny předpoklady pro odškodnění podle zákona o soudní rehabilitaci, neboť byli omezeni na svobodě ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci v období, které spadá do období vymezeného tímto zákonem. I když doba její internace spadá do období od 25. 2. 1948 jen zčásti, podle rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 Ads 29/2008 není pro posouzení věci - per analogiam - rozhodující, že k výkonu trestu (zbavení osobní svobody) došlo i před únorovým datem. Proti stěžovatelce ani proti jejím rodičům nebylo vzneseno žádné obvinění, pouze byli jako občané německé národnosti podezřelí z trestných činů podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, v rozhodném znění, a to konkrétně úkladů dle § 1, přípravy úkladů dle § 2, sdružování, které je státu nepřátelské, dle § 17 a ohrožování obrany republiky dle § 24. Citovaná ustanovení jsou výslovně uvedena v § 2 odst. 1 písm. a) zákona o soudní rehabilitaci. Stěžovatelka dále namítá, že podkladem její internace nemohla být ani Postupimská dohoda, ani dekrety prezidenta. Němci, kteří byli určeni k odsunu, měli být buď odsunuti, nebo propuštěni na svobodu. Výrazně se pak stěžovatelka ohrazuje proti označení nakládání s ní a jejími rodiči za akt milosrdenství.

III.

5. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu") účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

6. Okresní soud ani krajský soud svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužily.

IV.

7. Ústavní soud nejprve posoudil splnění předpokladů projednání ústavní stížnosti a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou osobou. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný.

8. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V.

9. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava")] není součástí soustavy obecných soudů (viz čl. 83, 90 a 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností těchto soudů. K zásahu je Ústavní soud oprávněn pouze tehdy, jestliže obecné soudy svými rozhodnutími či řízením, které jejich vydání předcházelo, zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektovaly hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem České republiky.

10. Ústavní soud ve své judikatuře již opakovaně zdůraznil, že při snaze zmírnit následky křivd způsobené totalitním režimem se má tam, kde to je možné, v rozhodování o rehabilitacích osob pronásledovaných tímto režimem uplatňovat princip favor rehabilitationis. Obsahem tohoto principu však nemůže být odškodnění všech křivd spáchaných v minulosti; má jím být poctivá snaha hledat v pochybnostech řešení ve prospěch soudní rehabilitace, a nikoli v její neprospěch [srv. nález sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177)]. Demokratický režim by neměl ke křivdě způsobené předchozím totalitním režimem přidávat křivdu další.

11. Přes uvedené principy, které vykrytalizovaly z rozhodovací praxe Ústavního soudu, a přes pochopení pro situaci osob, které byly v minulosti vystaveny postihům a perzekuci, však nelze odhlížet od toho, že rehabilitační zákonodárství nemůže sloužit k nápravě či odčinění veškerých případů útisku. Zákon o soudní rehabilitaci má jasně vymezený účel a předmět soudní rehabilitace, který musí soudy respektovat.

12. Podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci "ustanovení tohoto zákona se užije obdobně k rehabilitaci a odškodnění osob nezákonně zbavených osobní svobody nebo majetku v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a 4 v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, i když nebylo zahájeno trestní stíhání, pokud nedošlo k plnému odškodnění podle dříve platných předpisů. Ustanovení § 27 se užije obdobně."

13. Ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci podle interpretace Ústavního soudu "otevřítá možnost napravit křivdy také v některých dalších případech, kdy nedošlo k zahájení trestního stíhání, a tedy ani k pravomocnému odsouzení dotčené osoby [...]. Zakotvuje tak speciální způsob odčinění potenciálních křivd, který není rehabilitací ve vlastním slova smyslu, avšak umožňuje zabezpečit morální i hmotnou satisfakci osob, které se staly obětí trestněprávní represe ze strany státních orgánů, aniž by proti nim bylo vůbec zahájeno trestní stíhání. Nárok ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci je posuzován na návrh dotčené osoby ve zvláštním řízení obdobném řízení přezkumnému, v němž soud vysloví, zda je osoba účastna na soudní rehabilitaci. Toto rozhodnutí následně může být předpokladem pro uplatnění odškodnění podle oddílu šestého zákona o soudní rehabilitaci." [nález sp. zn. III. ÚS 2887/14 ze dne 8. 10. 2015 (N 181/79 SbNU 45)].

14. Pro posouzení nároku stěžovatelky, uplatněného před obecnými soudy, bylo rozhodné za prvé,

zda v jejím případě došlo k nezákonnému zbavení osobní svobody, a za druhé, zda se tak stalo v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a 4 zákona o soudní rehabilitaci v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, tedy zda způsobené bezpráví spadá pod zákonodárcem stanovený rozsah soudní rehabilitace.

15. Jako zbavení osobní svobody jsou chápány nejintenzivnější zásahy do osobní svobody, jako je uvěznění v širším smyslu slova, které spočívají ve zpravidla déletrvajícím "vytržení z domova (či obecněji z místa zvoleného pobytu), kruhu rodiny a přátel i širších profesních a společenských vazeb a nedobrovolném umístění v uzavřeném prostoru, spojeném se zbavením možnosti rozhodovat o podstatných aspektech svého života" (srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 870/20 ze dne 28. 5. 2020).

16. Z podkladů doložených stěžovatelkou v řízení před obecnými soudy vyplývá, že tábor ve Svatobořicích byl od roku 1945 využíván jako internační středisko pro Němce, kteří byli určeni k odsunu mimo území Československé republiky. V říjnu 1946 byl tábor na základě výnosu ministerstva vnitra ze dne 9. 7. 1946 přeměněn na nemocniční středisko pro přestárlé a nemocné Němce neschopné transportu, a k tomuto účelu byl využíván do září 1949 (viz přípis Moravského zemského archivu v Brně ze dne 22. 7. 2019, č. l. 7 spisu okresního soudu). Internovaní jednotlivci bezpodmínečně podléhali příkazům velitele střediska, zřízcům a ostatnímu personálu střediska; styk s cizími osobami či opuštění tábora byly možné pouze s povolením velitele či jeho zástupce. Dopisování bylo povoleno pouze v české řeči, přičemž dopisy se před odesláním cenzurovaly a v případě závadného obsahu či nečitelnosti byly zničeny. Internovaní byli povinni vykonávat přidělenou práci a za porušení řádu tábora, neposlušnost či úmyslný špatný pracovní výkon mohl velitel tábora uložit tresty - důtku, odnětí výhod dopisování a přijímání korespondence, odnětí teplé stravy či odnětí slamníku (domácí řád pro nemocniční středisko ve Svatobořicích ze dne 27. 3. 1947, č. l. 16-18 spisu okresního soudu).

17. Ústavní soud má s ohledem na výše uvedené za to, že internace stěžovatelky, navíc v jejím věku od jedenácti do třinácti let, v táboře ve Svatobořicích představovala nezákonné zbavení osobní svobody ve smyslu § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci. Jednalo se o nedobrovolné umístění v ohraničeném prostoru, spojené se zbavením možnosti rozhodovat o podstatných aspektech života, aniž by se stěžovatelka nebo její rodiče dopustili jakéhokoli protiprávního jednání. První podmínku aplikace citovaného ustanovení tedy Ústavní soud považuje za splněnou. Domnívaly-li se snad obecné soudy, že podmínky internace nebyly v řízení dostatečně prokázány, bylo jejich povinností opatřit další podklady od orgánů státu, které vedou řádnou evidenci a archivaci předmětných písemností. Případné pochybnosti o naplnění podmínek soudní rehabilitace, které již nelze dalším dokazováním objasnit, musejí být v souladu se základními zásadami trestního řízení vykládány ve prospěch navrhovatele (jž citovaný nálezn sp. zn. III. ÚS 2887/14). Za zcela nepřijatelné pak Ústavní soud považuje konstatování krajského soudu, že internace stěžovatelky a jejich rodičů byla ze strany státu aktem milosrdenství. Soudy by se v době, kdy se historická paměť ve společnosti nevyhnutelně zkracuje, neměly dopouštět zkreslování historických zkušeností.

18. Druhou podmínku přiznání účasti na soudní rehabilitaci, tj. zda ke zbavení osobní svobody došlo v souvislosti s popsánytmi trestnými činy v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, však Ústavní soud ve stěžovatelčině případě za splněnou neshledal.

19. Účelem zákona o soudní rehabilitaci je podle § 1 "zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti respektující občanská politická práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, umožnit rychlé přezkoumání případů osob takto protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a

přiměřené hmotné odškodnění a umožnit ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubě porušovaly."

20. Podle důvodové zprávy vychází § 2 zákona o soudní rehabilitaci z poznatku, že "při aplikování trestně právních předpisů v období totalitní vlády jedné politické strany, časově ohraničeném dobou od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, docházelo k nejhrubšímu a nejčastějšímu porušování zákonnosti zejména u těch skutkových podstat, které mají výrazný politický charakter". Smyslem právní úpravy je podle důvodové zprávy "především odčinit křivdy, které byly v období od 25. února 1948 do konce roku 1989 způsobeny konkrétním osobám jejich nespravedlivým odsouzením, nezákonným zbavením osobní svobody nebo majetku, a poskytnout těmto osobám morální zadostiučinění a v návaznosti na to i eventuální přiměřenou hmotnou náhradu utrpěné škody (...). Deformace na úseku trestního soudnictví v době od 25. února 1948 do závěru roku 1989 postihly řadu občanů. Zejména pro trestné činy proti republice byli často stavěni před soud a odsuzováni k těžkým trestům i lidé, kteří se ve skutečnosti žádné trestné činnosti nedopustili."

21. Při posuzování účelu a smyslu rehabilitačního zákonodárství je významný též historický záměr zákonodárce. Ze stenozáznamu ze společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění ze dne 23. 4. 1990 vyplývá, že poslanci zvažovali různé možnosti temporálních účinků rehabilitačního zákonodárství. Tehdejší generální prokurátor ČSFR JUDr. T.B. například na schůzi upozornil, že maďarský zákonodárce se rozhodl odčinit křivdy zpětně již od roku 1945. Nakonec však převážil úmysl odčinit pouze křivdy a bezprávi spáchané komunistickým režimem od jeho nástupu k moci dne 25. 2. 1948 do konce roku 1989, který se pak projevil v textu posuzované právní úpravy. Zákonodárce tak učinil s plným vědomím, že se na našem území v moderní historii udála řada bezpráví již před formálním nástupem komunistického režimu k moci.

22. Vzhledem k tomu, že internace stěžovatelky má svůj původ a "právní titul" v období po druhé světové válce, tj. v období ještě (formálně) demokratického Československa, nelze na posuzovaný případ aplikovat § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci. Jiný výklad předmětného ustanovení ani nelze dovodit z ústavního pořádku. Ústavní soud tak uzavírá s plným vědomím křivdy, která byla na stěžovatelce a jejích rodičích spáchána. Není však zákonodárcem a pro překročení zákonného rámce v tak citlivé oblasti, jakou je rehabilitační zákonodárství, postrádá pravomoc.

23. Na uvedeném ničeho nemění ani stěžovatelkou citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 10. 2008 č. j. 4 Ads 29/2008-31. V daném případě byl manžel žadatelky o dodatečnou dávku sociálního zabezpečení odsouzen s právní mocí až po 25. 2. 1948 a extenzivní výklad kasační instance se navíc v podstatné míře nevztahoval k podmínkám pro přiznání nároku, nýbrž k výši plnění (příplatku ke vdovskému důchodu).

24. Zákon o soudní rehabilitaci č. [119/1990](#) Sb. je založen na silném hodnotovém soudu o protiprávnosti komunistického režimu. Činy jednotlivců, jimiž byly uplatňovány svobody a práva s garancemi v mezinárodních dokumentech a nezřídka i v ústavní rovině, se staly předmětem nespravedlivého trestního stíhání, odsouzení a výkonu trestu (§ 1 odst. 2 zákona). Rozhodné skutečnosti, vedoucí k soudní rehabilitaci, jsou konkretizovány výčtem příslušných ustanovení a co do vzniku limitovány datem nástupu komunistického režimu dne 25. 2. 1948. Do zákona zařazený § 33 odst. 2 umožnil vyslovit účast na soudní rehabilitaci osobám zbaveným osobní svobody nebo majetku v souvislosti s vypočtenými trestnými činy, nezaložil však aplikační možnost vykročit z časového rámce zákona o soudní rehabilitaci, ani z mezí jím deklarovaného účelu. Pro období od osvobození Československa do 25. 2. 1948 nelze odhlédnout od maximy vyslovené již nálezem ze dne 8. 3. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 14/94 (N 14/3 SbNU 73; 55/1995 Sb.), podle níž "řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti". Měly-li by se stát poválečné právní akty orgánů veřejné moci, k nimž došlo v období do nástupu komunistické moci a jejichž účinky, včetně zbavení osobní svobody nebo majetku, přesáhly datum 25. 2. 1948, znamenalo by to podle současného právního stavu

nepřijatelné zpětné přehodnocení období, v němž se sice již projevíly konfrontační změny v mezinárodní politice, jež byly v Československu vnitropoliticky dovršeny komunistickým převzetím moci v únoru 1948 (blíže k tomu např. Pavlíček, V. a kol. Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky. 3. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 192-222), v němž však ještě zůstaly zachovány některé podstatné atributy demokratického státu.

VI.

25. Ze všech výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že k porušení ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky nedošlo. Proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu její ústavní stížnost zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení, insolvence](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)